

BESLUT

1997-04-07 231-8245-94
delg erk

Enligt fastighetsförteckning

**Naturreservatet Hornborgasjön i Falköpings och Skara kommuner,
Skaraborgs län**

(6 bilagor)

UPPGIFTER OM RESERVATET

Namn: Hornborgasjön

Kommuner: Skara och Falköping

Fastigheter: Se fastighetsförteckning, bilaga 3

Markägare: Se fastighetsförteckning, bilaga 3

Läge: Topografiska kartan blad nr 0831 (8D SKARA SV).
Ekonomiska kartan blad nr Hornborgasjön 8D:22 och Axvall
8D:43.
Naturreservatet ligger ca 20 km sydväst om Skövde.

Gräns: Reservatsgränsen har markerats med grov punktstreckad linje
på bifogad karta, bilaga 1. Därav framgår också att
ianspråktaga tomter ej ingår i naturreservatet.

Areal: 4 124 ha, därav land 1494 ha.

Naturvårdsförvaltare: Statens Naturvårdsverk

BESKRIVNING AV NATURRESERVATET

Naturreservatet utgörs av den restaurerade Hornborgasjön med de tidvis
översvämmade madmarkerna samt mossarna Hjortronmossen och Röde
mosse. Även de kulturellt, geologiskt och biologiskt intressanta åsarna
vid sjön samt delar av camelandskapet öster om sjön ingår i
naturreservatet.

Sjön är mest känd för sin rika tillgång på både häckande och rastande
fåglar.

Hornborgasjön är en grund sjö och vid medelvattenstånd är det största
djupet 1.6 m, medan stora arealer av sjön har ett djup på 0.8 -1.1 m. Den
genomsnittliga årsamplituden är 1 m, men under vissa år kan den
överstiga 1,5 m. Sjöns vattenstånd regleras ifrån utskovet vid sjöns

utlopp. Öppna vattenytor med sävruggar och undervattenvegetation förekommer huvudsakligen i de norra och östra delarna.

De södra och västra delarna i sjön domineras av överdämda starr- och buskområden och större sammanhängande vassområden. En del av dessa kommer i framtiden alltmer att flyta upp och bilda gungflymmattor med mosaikartad vegetation där vegetationen kommer att variera beroende på graden av uppflytning. Vissa av uppflytningsområdena kommer att utgöra häckningsöar utöver de som redan finns idag.

De flesta av sjöns stränder och strandängar utgörs av betes- och slåttermarker. De stora och sammanhängande strandängarna utgör viktiga häcknings- och rastplatser för ett flertal våtmarksberoende fågelarter, varav en del är hotade, såsom sydlig kärrsnäppa, rödspov, dubbelbeckasin och årta. På de norra betesmarkerna finns rikkärr med intressanta och ovanliga örter, såsom slåtterblomma och kärrknipprot. Vissa strandnära avsnitt utgörs av fröproducerande marker för föda till rastande simfåglar.

Även områden med sumplövskog finns bitvis utmed sjöns strandkanter. Barrskog förekommer mestadels på Hjortronmossen där även det största sammanhängande beståndet förekommer. På den andra mossen, Röde mosse, förekommer endast smärre bestånd av äldre barrskog. Röde mosse kännetecknas annars av torvgravar.

Ädellövskog återfinns på Ore backar i sydvästra delen av reservatet med riklig örtvegetation på våren. Inom samma område finns beteshagar med ädellövskog. Även i området vid Hånger, i södra delen av reservatet, finns beteshagar med framförallt bestånd av ek.

Naturreseptatet innefattar även det gamla kulturlandskapet vid Fågeludden där stengårdsgårdar, små åkertegar, beteshagar, sumplövskogar, kärr och torrängar bildar ett mosaikartat landskap. Partier med betade torrängar förekommer också på strandhaket nära sjöns östra sida samt på åsen vid Vässtorp. Torrängarna har betats under lång tid och uppvisar på sina ställen en varierad och rik flora. Vid Fågeludden ligger Hornborga Naturum med information, cafeteria och fågeltorn. Från Fågeludden utgår vandringsleder.

Områdena runt Stora Bjurum och Dagsnäs har sedan länge varit rastplats för tranor på våren. Tidigare har tranorna ätit av spillpotatis från dåtida odlingar, men numera stödutfodras tranorna med korn på betesmarkerna nära sjön. Tranorna rastar även i stort antal på hösten då de framförallt förekommer i norra delen av sjön. Genom utfodring av tranor även på hösten eliminerar eller minskar skadorna på grödor i omgivande marker. Tranorna utgör också ett stort turistiskt värde på våren och lockar årligen ca 100.000 besökare. I söder, vid Dagsnäs, finns Naturum Trandansen där bl a information om tranor kan fås under april månad.

ÄRENDETS BEREDNING

Hornborgasjöns restaurering

Sedan 1802 har Hornborgasjöns vattenyta sänkts vid fem olika tillfällen. I samband med de två sista sjösänkingsförsöken, 1904-1911 respektive 1933-1935, muddrades 21 km långa kanalsystem genom sjön vilket bidrog till att sjön torrlades. Åren därefter koloniserade buskar, starr och bladvass den forna sjöbotten. När den invallade norra delen av sjön, den s k Vallsjön, tillkom 1954 var hela den forna sjön igenväxt och endast några få öppna vattensamlingar förekom. Hornborgasjön var i slutet av 1800-talet Nordeuropas förnämsta fågelsjö, men torrläggningen medförde att det rika fågellivet försvann.

På grund av sjöns igenväxning och det dyra underhållet av kanalsystemen begärde år 1964 markägare, naturvänner och Kammarkollegiet en statlig utredning om Hornborgasjöns fortsatta förvaltning, vilket gav upphov till att regeringen gav Statens Naturvårdsnämnd, nuvarande Naturvårdsverket, i uppdrag att utreda fallet Hornborgasjön. Genom omfattande fältförsök 1969-71 lades en första restaureringsplan fram 1973 som innebar 1,5 meters höjning av vattenståndet och en del invallningar av åkermark runt sjön.

År 1983 frångick Naturvårdsverket den första restaureringsplanen på grund av risken för läckage under vallarna och därmed fördyrade kostnader. Ett annat motiv var att fågellivet missgynnades beroende på minskade arealer översvämmade områden. Några år senare lämnade Naturvårdsverket in en ny ansökan som innebar 0,85 meters höjning och slopade vallar.

Hornborgasjön kunde, efter riksdagsbeslutet 1990, restaureras enligt det nya förslaget som innebar att följande skulle utföras:

- Bortröjning av 1 400 ha bladvass,
- Igenläggning av 7 km långa kanalsystem,
- Avverkning av 400 ha skogs- och buskmark,
- Anläggning av en regleringsanordning med en 3 km lång jordvall,
- Anläggning av 4 häckningsöar,

Restaureringen innebar också att 800 ha åker-, 250 ha betes- och 400 ha skogsmark skadas för 70 jordbruksföretag. En del av denna mark har Naturvårdsverket köpt in och tillsammans med övrigt markinnehav vid sjön äger Naturvårdsverket drygt 3 000 ha. De inköpta strandnära områdena har stängslats in och arrenderats ut som betesmark.

Enligt den nya vattendomen som utkom 1992 har Naturvårdsverket under 1995 höjt sjöns vattennivå med 0,85 m. Dämningen påbörjades hösten 1992 med 0,20 m höjning årligen fram till 1995. Naturvårdsverket har också åtagit sig att följa ett kontrollprogram.

För att följa upp effekterna av restaureringen på fågellivet, vegetationen, växtnäringssämnen och landskapets förändring har Naturvårdsverket upprättat ett uppföljningsprogram som sträcker sig fram till och med 1997.

Reservatsärendets handläggning

Under 1994 upprättade Naturvårdsverkets platskontor vid Hornborgasjön efter samråd med Länsstyrelsen ett utkast till avgränsning, föreskrifter och skötselplan för ett naturreservat omfattande sjön och vissa strandområden. Utkastet presenterades och diskuterades vid ett informationsmöte den 28 september 1994, där bl a berörda kommuner, LRF och olika ideella föreningar deltog. Vid mötet fastslogs också en arbetsplan för det fortsatta arbetet med reservatsbildningen.

Vid ett informationsmöte den 17 oktober 1994 presenterades utkastet och arbetsplanen för berörda markägare och brukare. Vid mötet deltog bl a 55 markägare och brukare. Med anledning av därvid framförda synpunkter gjordes en bearbetning av utkastet.

Under november 1994 hölls sju informationsmöten för berörda markägare och brukare i mindre grupper. I anslutning till mötena gavs också möjlighet att lämna synpunkter och att enskilt ta upp frågor knutna till den egna eller brukade fastigheten, t ex beträffande praktisk skötsel och intrång. Nästan alla berörda markägare deltog i något av mötena. Framförda synpunkter och önskemål kunde i stort sett beaktas.

Vid ett möte med bl a berörda kommuner, LRF och ideella föreningar den 30 november 1994 behandlades det reviderade förslaget. Inga större invändningar framkom mot förslaget. För att bedöma skada och intrång på berörda fastigheter gjordes sedan en värdering i området. Denna låg till grund för en ersättningsberäkning, som blev klar i januari 1995.

Under sex dagar med "öppet hus" gavs markägarna sedan möjlighet att ta del av förslaget och av ersättningsberäkningen beträffande den egna fastigheten samt att lämna synpunkter på dessa. Sammanlagt kom 33 markägare. I samband därmed påbörjades vissa förhandlingar om köp och intrångsersättning. Förhandlingarna visade bl a på särskilt höga ersättningsanspråk beträffande strandängarna och åkrarna intill sjön.

En avstämning av ersättningsprinciperna gjordes med Naturvårdsverket den 8 mars 1995. Därvid framkom att naturvårdens anspråk i huvudsak kan tillgodoses med endast små intrång i brukningen av strandängar och åkrar intill sjön. Reservatsförslaget har reviderats med denna utgångspunkt. Grunden för intrångsersättning har därigenom förändrats. En ny ersättningsberäkning har därför gjorts under sommaren 1995.

Under april 1995 träffades en särskild överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Länsstyrelsen beträffande förvaltningen av sjön och det föreslagna naturreservatet.

Förslaget till naturreservat har varit föremål för en bred remissbehandling. Berörda markägare m fl (122 st) har samtidigt förelagts att inkomma med synpunkter på förslaget samt att anmäla eventuella ersättningsanspråk utöver den nya ersättningsberäkningen. Bland dessa har ägare till tre fastigheter motsatt sig reservatsbildning.

Berörd del av en av dessa fastigheter har därefter inköpts av Naturvårdsverket. De andra två fastigheterna är så centralt belägna inom reservatet och har så stora naturvärden, att det inte heller i dessa fall bedömts möjligt att lägga dem utanför reservatet. 37 markägare och en brukare har framfört synpunkter på förslaget. Synpunkter i övrigt har främst inkommit beträffande tillträdet till Almeö. Sammanställningar av inkomna synpunkter med kommentarer bifogas, bilaga 5 och 6. Inkomna synpunkter har i stor utsträckning kunnat tillgodoses.

Ett informationmöte har hållits för fiskerättsägare i sjön den 5 februari 1997. Därvid framkom synpunkter beträffande bl a föreslagna föreskrifter om nätfiske, reglering av fiskfaunan och motorbåtstrafik. Dessa verksamheter har idag liten omfattning. Synpunkterna har vid en samlad bedömning endast föranlett ett ökat krav på förvaltaren att samråda med berörda sakägare.

Ersättningsanspråk utöver ersättningsberäkningen har framförts av 40 fastighetsägare och två brukare, varav 37 stycken i en skrivelse om generella ersättningsanspråk från det gemensamma ombudet LRF:s Juridiska byrå. Överenskommelser om intrångsersättning har träffats med sju fastighetsägare. Dessutom har under tiden för ärendets handläggning sju fastigheter samt berörda delar av fem andra fastigheter inköpts av Naturvårdsverket. Tre fastighetsägare har särskilt avstått från att begära intrångsersättning. Efter önskemål från två fastighetsägare har reservatet utvidgats utan intrångsersättning i slutningen vid Bolum.

GRUND FÖR BESLUTET

Natur- och kulturmiljövärden

Hornborgasjöområdet ingår i område av riksintresse för naturvård, kulturminnesvård och friluftsliv. Det är också sedan 1974 upptaget i förteckningen av internationellt värdefulla våtmarker (Ramsarområden) som är knutna till våtmarkskonventionen (Convention of Wetlands). Området utgör också särskilt skyddsområde för bevarande av vilda fåglar inom ramen för det europeiska nätverket Natura 2000.

Reservatsområdet har mycket höga bevarande- och friluftsvärden av många olika slag. Det samlade värdet är också oerhört högt. Värdena kan sammanfattas i följande punkter:

1. Området har mycket stor betydelse som häcknings- och rastplats för en rad olika våtmarksberoende fågelarter.
2. Området har stor betydelse i internationella sammanhang då Hornborgasjön upptagits som en av landets viktigaste våtmarker.
3. Området har stor betydelse för den gamla kulturmiljön vid sjön med bl a stengårdsgårdar, fornminnen samt välbevarade rester av det äldre odlingslandskapet.

4. Området har geologiskt värdefulla åsbildningarna med till stor del rik växtlighet. Även våtmarkerna och delar av odlingslandskapet har en ovanligt rik växtlighet.
5. Området har stor betydelse från turistsynpunkt då studier av många olika våtmarksberoende fågelarter kan ske utan att fåglarna störs. Dessutom är reservatet viktigt för information om våtmarkers rika växt- och djurliv.
6. Området kan ge rika naturupplevelser och har stor betydelse för friluftslivet, där vandringsleder, gömslen, fågeltorn och parkeringsplatser är viktiga för att kanalisera besökarna.
7. Området har stor betydelse för vetenskapliga studier och forskning om våtmarker och dess skötsel.
8. Området har landskapsbildsmässiga naturvärden med fina utblickar och ett varierat landskap.

Falköpings kommun har en den 24 september 1990 antagen översiktsplan. Planen skiljer inte på riksintresseområdena när det gäller framtida mark- och vattenanvändning. Hänsyn skall tas till riksintressena. Naturreservat är enligt planen ett varaktigt skydd för områden med stora naturvärden eller av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv. Hornborgasjön är också av mellankommunalt intresse.

Bedömning

De mycket höga natur- och kulturmiljövärdena gör att ett långsiktigt skydd av området är angeläget. Med hänsyn till reservatets värden och syften kommer pågående markanvändning att försvåras avsevärt i delar av området. Därför erfordras ett reservatsförordnande. Förordnandet är förenligt med översiktsplanen i Falköpings kommun.

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Med stöd av 7 § naturvårdslagen (1964:822) förklarar Länsstyrelsen det område som markerats med grovt punktstreckad linje på bifogad karta (bilaga 1) som naturreservat.

NATURRESERVATETS NAMN skall vara **HORNBORGASJÖN**.

ÄNDAMÅLET MED RESERVATET skall vara att bevara Hornborgasjön med omkringliggande strandängar för att både gynna och trygga häckande och rastande våtmarksberoende fågelarter, att sköta och bibehålla det småskaliga kulturlandskapet omkring sjön samt att sköta området så att den biologiska mångfalden knuten till våtmarker och kulturlandskap gynnas. Vidare ingår att informera besökarna om våtmarker och att underlätta för besökarna att på lämpligt sätt studera fågellivet och det småskaliga kulturlandskapet.

ÄNDAMÅLET SKALL TRYGGAS genom att:

- sköta huvuddelen av strand- och torrängar som betes- och slåttermarker,
- reglera fiskfaunan i den mån fisken kan utgöra störning i sjöns funktion som fågelsjö,
- reglera fågeljakten på vissa områden i sjön,
- sköta vissa madmarker för fröproduktion åt simfåglar,
- utfodra tranor på lämpligt sätt under vår och höst,
- undanta vissa sumplövskogar från avverkning och andra skogliga åtgärder,
- sköta delar av det småskaliga kulturlandskapet, så att dess värden tydliggörs och bevaras,
- reglera tillträdet till stora delar av sjön under häckningstid,
- bland annat mot bakgrund av den genomförda restaureringen, följa utvecklingen i sjön beträffande fågellivet, fiskfaunan, vegetationen, vattenkvaliteten och växtnäringssammansättningen enligt särskilt upprättat kontrollprogram,
- informera allmänheten om våtmarkernas betydelse för växt- och djurlivet och om områdets geologi och kulturhistoria,
- ge allmänheten möjlighet att utnyttja fågeltorn, gömslen och leder i en omfattning som inte medför störningar eller skada för växt- eller djurlivet,

RESERVATSFÖRESKRIFTER

För att trygga ändamålet med reservatet förordnar Länsstyrelsen med stöd av 8-10 §§ naturvårdslagen samt 9-10 §§ naturvårdsförordningen att följande föreskrifter skall gälla för reservatet.

A) Föreskrifter med stöd av 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet inom reservatet.

Föreskrifter nedan under A gäller markägare och andra nyttjanderättshavare, såsom fiskerättsinnehavare, jakträttsinnehavare och jordbruksarrendator.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. uppföra helt ny eller ändra befintlig byggnad, brygga, gömsle eller annan anläggning med undantag för jaktorn,

2. bedriva täkt eller annan verksamhet som kan ändra områdets topografi eller hydrologi som att spränga, schakta, muddra, utfylla eller tippa. För rensning av diken och kanaler gäller särskilda föreskrifter enligt punkt 19 nedan,
3. utföra mekanisk markbearbetning annat än på åker,
4. anordna upplag annat än tillfälligt i samband med reservatets skötsel eller för jord- och skogsbrukets behov,
5. dra fram luftledning,
6. anlägga campingplats, tältplats eller liknande,
7. avverka skog eller utföra annan skoglig åtgärd med undantag för åtgärder enligt bifogad fastställd skötselplan,
8. tillföra bekämpningsmedel eller sprida handelsgödsel, stallgödsel eller organiska gödselmedel annat än på åker och enligt bifogad fastställd skötselplan,
9. framföra motorbåt,
10. anordna eller bedriva skjutövningar,
11. bedriva fiske med nät under tiden 20 mars - 15 juli. Rekommendationer beträffande övrigt fiske finns i bifogad fastställd skötselplan.
12. plantera ut växter eller sätta in djurarter som är främmande för området,
13. uppföra stängsel eller hägnader annat än vad som erfordras för jordbrukets behov,
14. omföra naturbete till åker, skogsmark eller energiskogsodling,
15. omföra åker till skogsmark samt bedriva energiskogsodling på åker,
16. bedriva vasstäkt, med undantag för husbehovstäkt efter samråd med naturvårdsförvaltaren,
17. framföra motordrivet fordon på is, annat än vid husbehovstäkt av vass,
18. bedriva fågeljakt annat än enligt bifogad fastställd skötselplan.
19. Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd utföra rensningsarbeten i diken och kanaler. Rensning inom ramen för de genom förrättning enligt vattenlagen fastställda

regleringsföretagen, må dock utföras under förutsättning att den utförs enligt villkor angivna i bifogad fastställd skötselplan.

Naturbete och åker, som omfattas av särskilda föreskrifter enligt punkterna 3, 8, 14 och 15 ovan, framgår av bifogad karta, bilaga 1.

Föreskrifterna under A skall inte utgöra hinder mot utförande av de åtgärder som är nödvändiga i samband med områdets brukning och skötsel och som anges i bifogad fastställd skötselplan. Föreskrifterna under A skall inte heller utgöra hinder mot normalt underhåll av befintliga vägar och byggnader eller mot utförande och underhåll av de anordningar för rekreation och friluftsliv, som anges i bifogad fastställd skötselplan.

Länsstyrelsen kan med stöd av 12§ naturvårdslagen i särskilda fall medge undantag från meddelade förbud.

B) Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare, arrendatorer och andra innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att följande anordningar och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med reservatet, nämligen:

1. Skötsel och hävd av strandängar och betesmarker innefattande betesdrift, vegetationsröjning, markbearbetning, avverkning av träd, buskar och sly, uppsättande och underhåll av stängsel samt i övrigt vidtagna åtgärder som framgår av bifogad fastställd skötselplan,
2. Reglering av fiskfaunan i den mån fisken kan utgöra störning i sjön som fågelsjö,
3. Röjning av vass och annan vattenvegetation,
4. Uppsättning och underhåll av peglar för registrering av vattenstånd,
5. Skötsel och underhåll av häckningsöar, regleringsdamm med utskov, tilloppskanaler och utloppskanal enligt särskilda skötselanvisningar,
6. Utförande och underhåll av anläggningar såsom fågeltorn, vandringsleder, gömslen, sanitära anordningar, parkeringsplatser och anordningar för information samt tillfartsvägar till dessa enligt bifogad fastställd skötselplan,
7. Utmärkning och underhåll av naturreservatets och tillträdesförbudens gränser, uppsättning av informationsskyltar och övriga upplysningsskyltar,
8. Utfodring av tranor enligt bifogad fastställd skötselplan.

9. Uppföljning och dokumentation av restaureringen och reservatets skötsel samt vetenskapliga undersökningar enligt bifogad fastställd skötselplan.

C) Föreskrifter med stöd av 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. årligen under tiden 20 mars - 15 juli vistas inom markerat område enligt bifogad karta, bilaga 1. Undantag utgör särskilt markerade vägar, besöksområden och leder. Undantag gäller vidare i samband med vistelse i gömsle uppfört av naturvårdsförvaltaren enligt bifogad fastställd skötselplan.
2. årligen under tiden 20 mars - 30 april vistas inom markerat område enligt bifogad karta, bilaga 1. Förbudet gäller även särskilt markerade vägar, besöksområden och leder.
3. medföra hund som inte är kopplad,
4. rida på markerade vandringsleder utanför vägområde,
5. göra upp öppen eld,
6. störa djurlivet t.ex. genom att klättra i boträd eller från nära håll fotografera fågelbo, döda eller föra bort vilda däggdjur, fåglar, kräl- eller groddjur,
7. framföra motorbåt eller annan motordriven farkost,
8. framföra motordrivet fordon på is,
9. ställa upp motorfordon, tält, husvagn eller husbil annat än på särskilt anvisade platser,
10. anbringa tavla, plakat, affisch, skylt eller därmed jämförlig anordning,
11. bryta kvistar eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar eller att gräva upp växter såsom ris, lavar, mossor och örter.

Undantag från förbuden gäller för vetenskaplig forskning, dokumentation och uppföljning enligt bifogad fastställd skötselplan. Länsstyrelsen kan med stöd av 12 § naturvårdslagen i särskilda fall medge undantag från meddelade förbud i övrigt. Föreskrifterna under punkterna C1 och C2 gäller från och med den 1 januari 1998.

D) Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdsförordningen om naturvårdsförvaltningen

1. Länsstyrelsen meddelar föreskrifter om naturvårdsförvaltningen genom att fastställa bifogade skötselplan (bilaga 4). Fastställelsen omfattar inte den ekonomiska utredningen. Planen skall ligga till grund för skötseln av reservatet.
2. Naturvårdsförvaltare skall vara Naturvårdsverket. Naturvårdsförvaltningen skall ske i samråd med Länsstyrelsen.
3. Vid den praktiska naturvårdsförvaltningen skall samråd ske med sakägare, som direkt berörs av planerade åtgärder.

INTRÅNGSERSÄTTNING

De, som tidigare invänt mot Länsstyrelsens förslag på intrångsersättning, har möjlighet att inom ett år från det att detta beslut vunnit laga kraft väcka talan om ersättning hos fastighetsdomstol enligt 33§ naturvårdslagen.

De, som tidigare inte invänt mot Länsstyrelsens förslag på intrångsersättning och som inte heller skickat in undertecknad överenskommelse, måste kontakta Länsstyrelsen och teckna överenskommelse för att kunna få ut ersättningen enligt förslaget.

ÖVRIGT

Länsstyrelsen erinrar om att fågelskydd med tillträdesförbud gäller för tranmarkerna vid Bjurum och Dagsnäs även utanför naturreservatet. Länsstyrelsen erinrar också om att landskapsskyddet öster om Hornborgasjön enligt Länsstyrelsens beslut den 28 juni 1971 gäller oförändrat.

Länsstyrelsen har aktualiserat frågan om bildande av fiskevårdsområde för sjön.

Detta beslut kan överklagas till Regeringen, Miljödepartementet. Se bilaga nr 2.

Beslut i detta ärende har fattats av länsstyrelsens styrelse. I styrelsens beslut har deltagit landshövdingen Birger Bäckström, ledamöterna Hasse Andersson, Kjell Nordström, Carina Ohlsson, Anders Nilsson, Kerstin Fognell, Stig Lagergren, Lars Nordqvist och Sewon Ekberg samt suppleanterna Christina Bergdahl, Gunnar Ekfeldt, Anne Zöögling, Lars-Åke Jonsson, Svante Hemberg och Lillwy Falk. Naturvårdsdirektör Rune Johansson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även länsrådet Håkan Ridal, mark- och miljöchef Bertil Ström, biträdande länsantikvarie Lars Jacobzon, miljöskyddsdirektör John Olsson, länsarkitekt Inga Friberg-Karlsson, lantbruksdirektör Jan Lundegrén, länsfiskekonsulent Jarl Svahn och chefsjuristen Eva Jonsson-Berglund deltagit.

Birger Bäckström

Rune Johansson

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Besvärshänvisning (formulär nr 2)
3. Fastighetsförteckning
4. Skötselplan
5. Synpunkter från fastighetsägare m fl
6. Sammanställning av remissvar

1999-09-30

Regeringsbeslut 1495-2210
M1997/2293/Na

REGERINGEN
Miljödepartementet

Kjell Hoffman genom ombudet
Anders Lundmark
LRF Juridiska byrån
Box 150
462 22 VÄNERSBORG

Överklagande i fråga om bildande enligt naturvårdslagen av naturreservatet Hornborgasjön i Skara och Falköpings kommuner

Regeringens beslut

Regeringen återförvisar ärendet till länsstyrelsen i Västra Götaland i den del som avser gränsdragningen vid fastigheten Trestena 11:4 i Skara kommun.

Regeringen tar inte upp Steen Meldgaards begäran om intrångsersättning till provning.

Regeringen avslår överklagandena i övrigt.

Bakgrund

Länsstyrelsen i dåvarande Skaraborgs län (nuvarande Västra Götalands län) beslutade den 7 april 1997 att bilda naturreservat för Hornborgasjön, se bilaga 1.

Kjell Hoffman, Ylva och Tommy Gustafsson, Ingemar Andersson, Bolums jaktlag, Hans Johansson m.fl., Börje Magnusson m.fl., John Nielsen och Christina Bäck Nielsen, Birgitta Hammarshall och Anna-Karin Jonsson, Steen Meldgaard samt Bolums bys skifteslag har överklagat länsstyrelsens beslut.

Länsstyrelsen har yttrat sig över överklagandena och anfört följande. Länsstyrelsen anser att John Nielsen och Christina Bäck Nielsen, ägare av fastigheten Trestena 11:4, inte berörs av beslutet och att de av denna anledning inte har klagorätt. Länsstyrelsen anser därför att deras överklagande inte bör tas upp till provning. Länsstyrelsen avstyrker bifall till de övriga överklagandena.

Naturvårdsverket har yttrat sig över överklagandena. Naturvårdsverket tillstyrker John Nielsens och Christina Bäck Nielsens överklagande avseende gränsdragningen vid fastigheten Trestena 11:4 men avstyrker bifall till överklagandena i övrigt.

Skälen för regeringens beslut

Den 1 januari 1999 trädde miljöbalken (1998:808) i kraft. Den ersätter bestämmelserna om områdesskydd i naturvårdslagen (1964:822). Enligt 6 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken är huvudregeln att mål och ärenden som har inletts före miljöbalkens ikraftträdande skall handläggas och bedömas enligt äldre bestämmelser. Bestämmelserna i naturvårdslagen skall därför tillämpas i det aktuella ärendet.

Enligt 7 § naturvårdslagen kan ett område som särskilt bör skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller sin märkliga beskaffenhet eller om området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv förklaras som naturreservat.

Kjell Hoffman

Kjell Hoffman har överklagat reservatsbeslutet vad gäller förbudet mot ny-, till- och ombyggnad inom reservatet och yrkat att detta skall upphävas eller, i andra hand, göras dispensabelt. Han anser att restriktionen är hämmande för den agrara verksamheten runt sjön.

Regeringen finner att det är motiverat med det föreskrivna ny-, till- och ombyggnadsförbudet för att kunna tillgodose syftet med reservatet och för att skydda områdets höga naturvärden. Kjell Hoffmans överklagande bör därför avslås.

Ylva och Tommy Gustafsson

Ylva och Tommy Gustafsson har överklagat beslutet och yrkat att fastigheten Bolum 26:4 i sin helhet skall undantas från reservatsbeslutet. Som skäl för överklagandet har de angivit att fastigheten saknar sådana betydande naturvärden som motiverar en reservatsbildning samt att det allmännas intresse av marken inte står i rimlig balans till det intrång som de får tåla.

Regeringen delar länsstyrelsens bedömning att den del av fastigheten som ligger inom reservatet har stor betydelse för bevarandet av såväl områdets karaktär som tillgängligheten för allmänheten. Ylva och Tommy Gustafssons överklagande bör därför avslås.

Bolums jaktlag

Bolums jaktlag har klagat på reservatsbeslutet i de delar som rör jaktbevis och fiskekortsförsäljning i syfte att ändra beslutet så att det för jakt skall räcka med ett jaktbevis samt att fiskekortsförsäljning skall tillåtas hela året. Jaktlaget anser att det borde räcka med det jaktbevis som erhålls vid inbetalning till skifteslaget.

Regeringen delar länsstyrelsens bedömning att de jaktbevis som Naturvårdsverket utfärdar behövs dels för att begränsa jakten, dels för att kunna göra en systematisk uppföljning av jakten och dess påverkan på naturvärdena i sjön. Vad gäller fiskekortsförsäljningen innehåller beslutet inget förbud mot försäljning året om. Beslutet innehåller dock rekommendationen att försäljning inte skall ske under den tid då tillträdesförbud råder. Regeringen anser att denna rekommendation är väl motiverad för att begränsa besöksstrycket och störningarna på fågellivet under den för detta känsligaste delen av året. Mot bakgrund av detta anser regeringen att Bolums jaktlags överklagande bör avslås.

Bolum bys skifteslag

Bolum bys skifteslag har överklagat beslutet i den del som avser förbud mot fiske och yrkat ett tillägg till skötselplanen innebärande att fiske med handredskap och ryssja skall vara tillåtet för markägare även under tiden för beträdnadsförbudet.

Beträdnadsförbudet riktar sig inte mot markägare utan mot allmänheten. Förbudet i reservatsföreskrifterna avser nätfiske men inte handredskap. Förbudet mot nätfiske motiveras av att fåglar stundtals fastnar i näten och drunknar som en följd av detta. Regeringen finner att förbudet mot nätfiske är väl motiverat för att uppnå syftet med naturreservatet. Vad gäller skötselplanen följer av vad som sagts ovan att det är fråga om en rekommendation som regeringen finner väl motiverad. Bolum bys skifteslags överklagande bör med hänsyn till detta avslås.

Ingemar Andersson

Ingemar Andersson har överklagat beslutet vad gäller beträdnadsförbudet för markägare under tiden 20 mars - 15 juli och yrkat att markägare skall ha rätt till fiske under denna tid.

I likhet med vad som sagts ovan gäller beträdnadsförbudet inte för markägare. Vad gäller fiskekortsförsäljningen hänvisas till vad som sagts ovan. Ingemar Anderssons överklagande bör därför avslås.

Hans Johansson m.fl.

Hans Johansson m.fl. har överklagat reservatsbeslutet och skötselplanen vad gäller föreskrifterna om jakt och yrkat att skötselplanen formuleras annorlunda vad gäller förbudet mot blyhagel samt att kretsen av personer som har rätt att jaga skall ändras. Som skäl för sitt överklagande uppger Hans Johansson m.fl. att planen är ottydligt formulerad bl.a. genom att den inte redogör för att jakt med blyhagel är förbjuden även inom vissa områden utanför reservatet samt att föreskrifterna innebär stora inskränkningar i deras rätt att utöva jakt.

Vad gäller formuleringen att all jakt med blyhagel är förbjuden inom reservatet finner regeringen att den är lämplig eftersom skötselplanen endast skall meddela föreskrifter för naturvårdsförvaltningen av naturreservatet. Regeringen delar vidare länsstyrelsens bedömning att jaktbestämmelserna inom reservatet är särskilt angelägna i förhållande till de internationella åtaganden som har gjorts enligt såväl Konventionen om våtmarker av internationell betydelse i synnerhet som livsmiljö för våtmarksfåglar (Ramsarkonventionen) som Rådets direktiv av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar (79/409/EEG) (Fågeldirektivet) och Natura 2000. Regeringen anser att det är väl motiverat att det är antalet jaktberättigade personer som styr antalet jaktbevis inom området och inte antalet fastigheter eller areal. Mot denna bakgrund finner regeringen att Hans Johanssons m.fl. överklagande bör avslås.

Börje Magnusson m.fl.

Bröderna Magnusson har yrkat att reservatsgränsen skall ha den sträckning som angavs i förslaget till reservatsbeslut den 20 juni 1995, att de områden som angetts som övriga naturbetesmarker samt hävdade strandängar på fastigheten Stora Bjurum 2:26 skall anges som åkermark samt att oavsett hur marken betecknas bör spridning av stallgödsel få ske på denna. Bröderna Magnusson har också klagat på parkeringsplatsens placering vid Bredegården och yrkat att denna skall placeras på Naturvårdsverkets egen mark samt att, som en följd av detta, vandringsleden från parkeringsplatsen till fågeltornet tas bort.

Av länsstyrelsens beslut framgår att den aktuella marken har mycket höga naturvärden. Beteckningen naturbetesmark motiveras av att denna marktyp omfattas av särskilda regler för gödsling och att det finns ett behov av att den aktuella marken på grund av sina höga naturvärden omfattas av dessa regler. Parkeringsplatsens och vandringsledens placering motiveras av att detta attraktiva område skall hållas tillgängligt för allmänheten. Regeringen delar länsstyrelsens bedömning vad gäller såväl beteckning av marken som placering av parkeringsplats och vandringsled och finner därför att bröderna Magnussons överklagande bör avslås.

John Nielsen och Christina Bäck Nielsen

John Nielsen och Christina Bäck Nielsen har yrkat att gränsen för reservatet skall gå utanför deras fastighet. De har anfört bl.a. att länsstyrelsen vid utmärkningen av reservatsgränsen har utgått från gamla kartor där fastighetsgränsen inte stämmer.

Länsstyrelsen har anfört att reservatsbeslutet innebär att John Nielsens och Christina Bäck Nielsens fastighet Trestena 11:4 inte skall ingå i reservatet vilket bl.a. framgår genom att fastigheten inte är upptagen i den till beslutet upprättade fastighetsförteckningen. Länsstyrelsen anför vidare att John Nielsen och Christina Bäck Nielsen mot denna bakgrund saknar klagorätt och att deras överklagande därför inte skall tas upp till prövning.

Av länsstyrelsens beslut framgår bland uppgifterna om reservatet att ingående fastigheter framgår av beslutets bilaga 3 (fastighetsförteckning) och att reservatsgränsen markerats med grov punktstreckad linje på bifogad karta, beslutets bilaga 1. Beslutet innehåller således en hänvisning till såväl fastighetsförteckning som kartbilaga för uttydande av reservatets utsträckning. Fastigheten Trestena 11:4 finns inte upptagen i fastighetsförteckningen dock går den markerade reservatsgränsen delvis över fastigheten. Regeringen finner att gränsdragningen på den karta som bifogats beslutet inte är tydlig vad avser fastigheten Trestena 11:4. Mot bakgrund av denna oklarhet vad gäller reservatets avgränsning vid fastigheten Trestena 11:4 finner regeringen att John Nielsen och Christina Bäck Nielsen måste anses berörda av beslutet på ett sådant sätt att de har rätt att klaga på beslutet. Naturvårdsverket har tillstyrkt överklagandet och anser att gränsen för reservatet bör förtydligas så att det framgår att fastigheten inte berörs av beslutet. Regeringen delar Naturvårdsverkets bedömning och visar därför ärendet åter till länsstyrelsen för ett förtydligande i denna del.

Birgitta Hammarshall och Anna-Karin Jonsson

Birgitta Hammarshall och Anna-Karin Jonsson har överklagat beslutet avseende begränsningen

av deras möjligheter att rensa diken och att välja metod för detta samt de särskilda föreskrifterna avseende jakten inom området. De har överklagat i syfte att själva få avgöra hur dikning skall ske samt att jakt skall bedrivas enligt god jaktсед och inte utifrån antalet jaktberättigade personer. De har vidare ifrågasatt lämpligheten av betesdrift med nötkreatur på fastigheten samt kräver att den ekonomiska grunden anges innan åtgärder enligt skötselplanen fastställs. De kräver slutligen en specifikation av förvaltarens ansvarspunkter respektive ansvarsområden.

De aktuella delarna av Birgitta Hammarshalls och Anna-Karin Jonssons fastighet är belägna centralt i reservatet och har i stor utsträckning påverkats av vattenståndshöjningen av Hornborgasjön. Ett av huvudsyftena med reservatet är att trygga de stora naturvärden som finns vid Hornborgasjön med dess omkringliggande strandängar. För att tillgodose detta syfte är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd utföra rensningsarbeten i diken och kanaler. Denna föreskrift får anses vara väl avvägd för att bevara de höga naturvärdena. Regeringen finner också att föreskrifterna i skötselplanen angående jakt och fiske är väl avvägda.

Vad gäller betesdrift framgår det av reservatsföreskrifterna att markägare och arrendatorer m.fl. förpliktas att tåla skötsel genom betesdrift för att tillgodose ändamålet med reservatet. Av skötselplanen framgår bland annat riktvärden avseende betestryck för nötkreatur per hektar. Skötselplanen innehåller också riktlinjer om markslitage orsakat av betesdjur. Regeringen finner att det är lämpligt att viss skötsel sker genom betesdrift och finner att reservatsföreskriften och föreskrifterna i skötselplanen i denna del är motiverade. Frågan om betesdrift är lämpligt eller inte på klagandenas fastighet vid en viss tidpunkt eller i en viss situation, som t.ex. efter ett dikningsföretag, är en fråga för förvaltaren att ta ställning till inom ramen för reservatets syften och de riktlinjer som uppställts i skötselplanen.

Vad slutligen gäller förvaltarens ansvarsområden så framgår det av reservatsbeslutet vad som är ändamålet med reservatet och hur detta skall tryggas. För att uppnå detta resultat finns planerade åtgärder för reservatet och framtida dispositioner inom området angivna i den till beslutet tillhörande skötselplanen. Vidare innehåller skötselplanen avsnitt om uppföljning, revidering och finansiering av naturvårdsförvaltningen. Reservatsbeslutet tillsammans med skötselplanen ställer på detta sätt upp ramarna för förvaltaren hur förvaltningen skall skötas. Regeringen finner därför att syftet med reservatet samt hur detta syfte skall uppnås, förvaltarens ansvar för detta och hur de ekonomiska bedömningarna skall göras för att uppnå detta därmed är klarlagt.

Regeringen finner sålunda att Birgitta Hammarshalls och Anna-Karin Jonssons överklagande bör avslås.

Steen Meldgaard

Steen Meldgaard har yrkat att den planerade parkeringsplatsen vid Helsinggården skall ges en annan placering och har framlagt ett alternativt förslag till placering. För det fall att hans alternativa förslag genomförs begär han en intrångsersättning på 10.000 kr. Om däremot länsstyrelsen beslut står fast begär han en intrångsersättning på 80.000 kr. Som skäl för sitt överklagande har Steen Meldgaard anförat att den i skötselplanen planerade parkeringsplatsen kommer att innebära ett avsevärt intrång i hans privatliv.

En parkeringsplats med placering enligt skötselplanen kan komma att medföra viss ökad störning för Steen Meldgaard på grund av ökad motorfordonstrafik. Denna ökning kan dock inte anses vara större än att den rimligen kan tålas. Länsstyrelsens placering av parkeringen har gjorts efter avvägningar mellan bevarandeintressena av Hornborgasjön, tillvaratagande av friluftslivets intressen samt tillgodoseende av de enskildas intressen som berörs av beslutet. Regeringen finner att placeringen är lämplig och att Steen Meldgaards överklagande i denna del därför bör avslås.

Vad gäller yrkandet om ersättning så finns det inom ramen för beslut om naturreservat en möjlighet att erhålla ersättning från det allmänna för det intrång beslutet innebär. Beslut om ersättning kan dock inte prövas genom ett överklagande av reservatsbeslutets riktighet utan skall prövas särskild ordning vid fastighetsdomstol. Regeringen finner därför att Steen Meldgaards

begäran om intrångsersättning inte kan tas upp till prövning.

Sammanfattningsvis finner regeringen följande.

John Nielsen och Christina Bäck Nielsen får anses ha rätt att överklaga länsstyrelsens beslut i den del som rör Trestena 11:4. Av beslutet framgår det inte klart om fastigheten ingår i naturreservatet eller inte. Ärendet skall därför återförvisas i den delen. Steen Meldgaards begäran om ersättning kan inte prövas inom ramen för överklagande av reservatsbeslutet och tas därför inte heller upp till prövning. Vad gäller överklagandena i övrigt så har det inte genom vad klagandena har anfört eller på något annat sätt framkommit några omständigheter, som vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen, utgör skäl att upphäva länsstyrelsens beslut. Överklagandena skall därför avslås.

På regeringens vägnar
Kjell Larsson

Katarina Sundberg

Bilaga
Länsstyrelsens beslut 1997-04-07

1495-2210

**LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALAND**Naturvård och Fiske
Maria ThordarsonAdvokatfirman Wennerblom och Öhman
Vivica Dahlin
Box 7387
103 91 STOCKHOLM**Förtydligande av gränsen för naturreservatet Hornborgasjön vid fastigheten Trestena 11:4 i Skara kommun****Gränsjustering**

Länsstyrelsen justerar härmed kartan till reservatsbeslutet 1997-04-07 för naturreservatet Hornborgasjön (dnr 231-8245-94) vad gäller gränsdragningen vid fastigheten Trestena 11:4. Den justerade gränsdragningen är markerad på bilaga 1. Fastigheten Trestena 11:4 ingår inte i reservatet.

Redogörelse för ärendet

Regeringen har den 30 september 1999 fattat beslut angående överklagande i fråga om bildande enligt naturvårdslagen av naturreservatet Hornborgasjön i Skara och Falköpings kommuner.

Enligt beslutet återförvisar regeringen ärendet till Länsstyrelsen i Västra Götaland i den del som avser gränsdragningen vid fastigheten Trestena 11:4 i Skara kommun. Regeringen finner att gränsdragningen på den karta som bifogats beslutet inte är tydlig vad avser fastigheten Trestena 11:4.

I samband med bildandet av naturreservatet Hornborgasjön har Naturvårdsverket, ägare av Trestena 11:5, sålt det aktuella området till John Nielsen och Christina Bäck-Nielsen, ägare av Trestena 11:4. Reservatsgränsen justerades dock inte på den bilagda kartan till reservatsbeslutet varför oklarheter uppstått. Gränsen för naturreservatet Hornborgasjön skall i denna del följa Naturvårdsverkets nya fastighetsgräns.

Maria Thordarson

Bilaga

1. Karta över justerad gräns

Kopia + bilaga till

Miljödepartementet, Katarina Sundberg,

Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Naturvårdsverket, Hornborgasjön, 521 98 Broddetorp

Lantmäteriverket, Gävle

Lantmäterimyndigheten

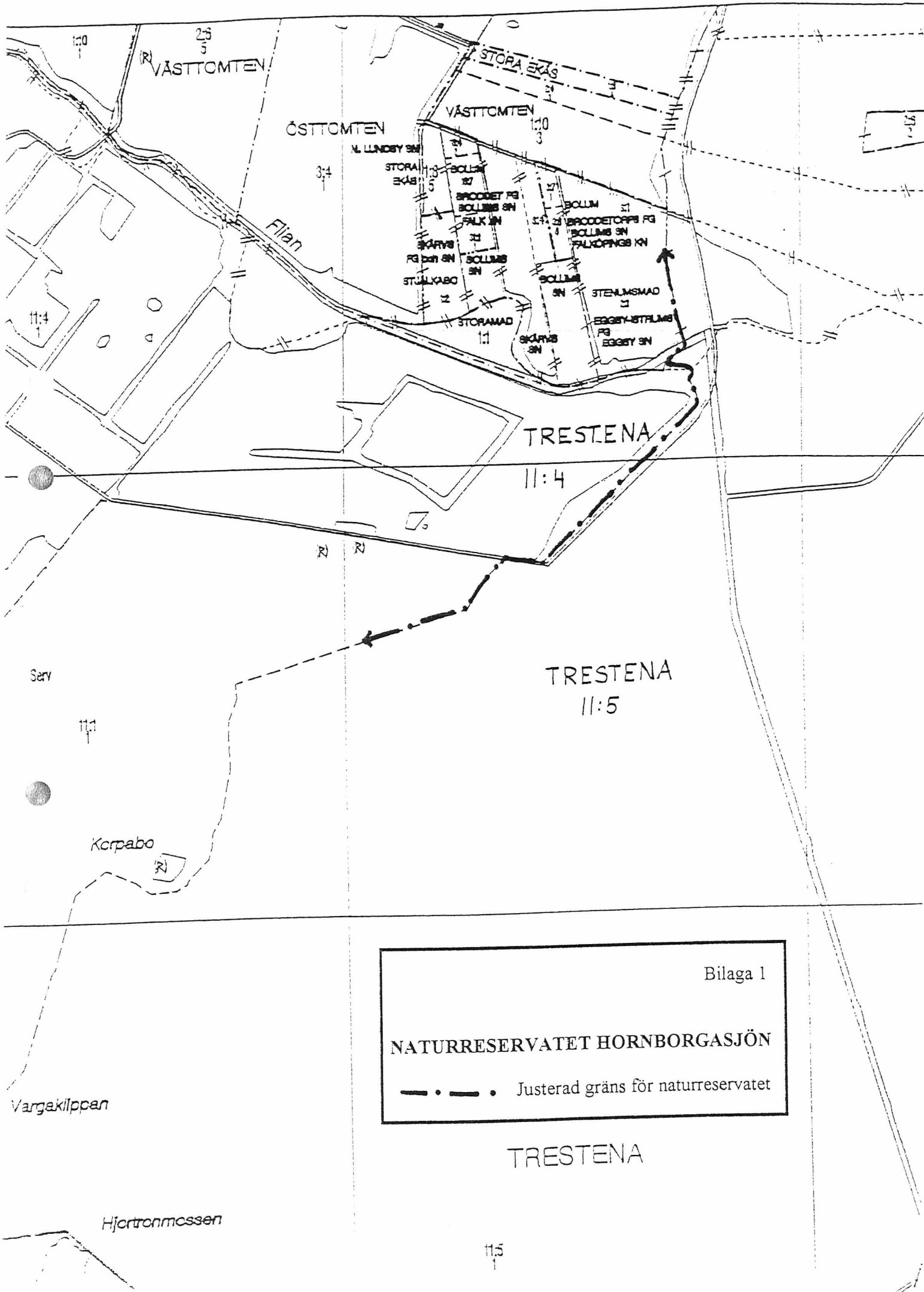
Skara kommun

Akten

Akten i ärende 231-8245-94

MT

GO (3 ex)

Bilaga 1

NATURRESERVATET HORN Borgasjön

— . — . Justerad gräns för naturreservatet

TRESTENA

11:5